

**ДІАГНОСТИКА ХУДОЖНЬО-ТВОРЧОГО РОЗВИТКУ ДІТЕЙ
5-7 РОКІВ ЗАСОБАМИ ТЕАТРАЛІЗОВАНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
В УМОВАХ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО КОМПЛЕКСУ
“ШКОЛА – ДОШКІЛЬНИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД”**

Стаття розкриває стан використання театралізованої діяльності у практиці навчально-виховних комплексів “Школа – дошкільний навчальний заклад” та виявляє рівні художньо-творчого розвитку дітей 5-7 років засобами театралізованої діяльності.

In the article the results of the state taking advantage theatrical activity in the practice in educational establishment complex such as “School – preschool department” and display even of artistic and creative development of pupils 5-7 by means of artistic activities.

Постановка проблеми. В умовах перехідного періоду освіти до нових креативних технологій особистісно зорієнтованого виховання посилюється потреба в стимулюванні дитячої творчості, розкритті творчого потенціалу, формуванні художньо-естетичних цінностей особистості. У зв'язку з цим проблема художньо-творчого розвитку підростаючого покоління набуває актуальності на сучасному етапі.

Аналіз останніх досліджень публікацій. За спільною думкою сучасних науковців (І.Д.Беха, В.М.Кардашова, Д.І.Клепіткова, І.Т.Кучерявого, Л.М.Масол та ін.), художньо-творчий розвиток дітей 5-7 років проходить шляхом залучення дітей до світу мистецтва в різноманітних видах художньо-творчої діяльності. Результати наукових пошуків (Л.В.Артемової, А.М.Богущ, Т.І.Поніманської, О.Л.Кононко та ін.) доводять, що діти старшого дошкільного та молодшого шкільного віку на відміну від підлітків і дорослих володіють творчим потенціалом. Вчені з тривогою зазначають, що “блокування цього потенціалу в дитинстві відбивається негативними і здебільшого непередбаченими наслідками в подальшому житті” [3: 3-6].

Дослідження низки науковців (В.Г.Кузя, Н.М.Манжелій, І.П.Печенко, Д.І.Струннікової, М.А. Федорової, В.В.Ферштейна та інших) доводять, що сприятливіші умови для всебічного розвитку дітей можна створити в навчально-виховному комплексі “Дошкільний навчальний заклад – загальноосвітній дошкільний заклад”. Дослідження цих учених переконують в необхідності організації різноманітних видів творчої діяльності дітей дошкільного та молодшого шкільного віку. Так, слушною є думка В.Г.Кузя про те, що “взаємини дітей дошкільного та молодшого шкільного віку в творчій діяльності в умовах комплексу можуть сягнути високого рівня позитивного нюансування, позаяк ядром цих взаємин в комплексі як системи є різновікові стосунки, які дають змогу культивувати у молодших повагу до старших, а старших – турботу про молодших, що забезпечують природний процес передавання досвіду старших молодшим” [2: 16].

Відтак, актуальним для нашого дослідження є роботи учених, які одним із ефективних засобів художньо-творчого розвитку дитини визначають театралізовану діяльність (Л.В.Артемова, О.П.Аматьєва, Г.О.Костюшко, Л.М.Масол, Н.Е.Миропольська та інші.).

Проведений нами аналіз літератури свідчить про те, що при всьому розмаїтті питань організації педагогічного процесу в комплексі недостатньо дослідженими залишаються проблеми художньо-творчого розвитку вихованців навчально-виховних комплексів “Дошкільний навчальний заклад – загальноосвітній навчальний заклад” засобами театралізованої діяльності.

Мета нашої статті полягає у визначенні стану використання театралізованої діяльності в сучасних навчально-виховних комплексах та виявленні рівнів художньо-творчого розвитку дітей 5-7 років.

Виклад основного матеріалу дослідження. Експериментальна перевірка ефективності використання засобів театралізованої діяльності у художньо-творчому розвитку дітей 5-7 років базувалася на результатах, отриманих у ході проведення констатувального етапу експерименту. У дослідженні брали участь 135 дітей 5-7 років з навчально-виховних комплексів “Дошкільний навчальний заклад – загальноосвітній навчальний заклад” Черкаської, Кіровоградської та Київської областей.

Для виявлення ефективності використання засобів театралізованої діяльності у художньо-творчому розвитку дітей 5-7 років ми провели анкетування серед педагогів навчально-виховного комплексу. Аналіз відповідей на перше запитання анкети “Яке розуміння Ви вкладаєте в поняття театралізованої діяльності?” виявив, що більшість педагогів розуміють поняття “театралізована діяльність” та розкривають її зміст. Так, 80% опитуваних відповіли: – “це ігри в театр”, “розігрування дитячих вистав”, “перегляд лялькового театру”, “мистецтво перевтілення”, “театралізоване дійство”, “свято для дітей” тощо. Однак, 20% педагогів утрималися від відповіді.

На друге запитання анкети “Чи враховуєте ви вікові та індивідуальні особливості дітей при організації театралізованої діяльності?”. Яким чином? 99,8% респондентів дали ствердну відповідь. Їх відповіді були такі: “відповідно віку дітей підбираємо твори для інсценізації”, “ролі підбираємо за бажаннями, відповідно характеру, темпераменту, здібностям кожної дитини” тощо. Це свідчить про те, що педагоги комплексу враховують вікові та індивідуальні особливості вихованців при організації театралізованої діяльності.

Аналіз відповідей педагогів на третє питання анкети “Якими методами ви активізуєте дітей до імпровізації?” показав, що більшість педагогів (49,8%) використовують словесні методи (читання, бесіди, розповіді, заучування слів ролі), наочні (метод пантоміміки, перегляд відеозаписів, телетеатру тощо), практичні (ігрові імпровізації, пошук антомімічного образу та ін.). Лише 40,2% педагогів використовують дослідницький метод (методи стимулювання, заохочення, переконання та ін.). Решта (10%) педагогів не вказали жодного з методів.

На четверте питання анкети “Які навички в дітей формуєте засобами театралізованої діяльності?” більшість педагогів (82,3%) відповіли: “навички культури поведінки”, “комунікативні навички” тощо. Решта (17,7%) не дали відповіді.

Аналіз відповідей педагогів на п’яте запитання анкети, виявив, що 25,5% педагогів при організації театралізованої діяльності керуються бажаннями, інтересами дітей. Інші педагоги (75,5%) керуються лише програмою та планом роботи.

На шосте запитання анкети “Твори яких “письменників Ви використовуєте для театралізації?” більшість опитуваних (80%) відповіли, що використовують для театралізації твори В.Сухомлинського, Г.Бойка, Н.Забіли, І.Франка та ін. Також педагоги зазначили, що використовують для театралізації українські народні казки та казки країн світу. Лише 20% педагогів відмітили, що складають для театралізації власні твори разом з вихованцями.

На сьоме запитання анкети “Як залучаєте батьків до проведення та підготовки театралізованої діяльності?” 55,2% педагогів відповіли, що найчастіше батьків запрошують на святкові ранки, свята та розваги дітей. Лише 32,8% педагогів залучають батьків до виготовлення костюмів, атрибутів, натомість вони рідко є активними учасниками спільних театралізованих дійств. І лише 12% педагогів залучають батьків до спільних театралізованих дійств разом зі своїми дітьми.

На останнє запитання анкети “Як залучаєте для проведення спільної театралізованої діяльності дітей дошкільного та молодшого шкільного віку вашого комплексу?” педагоги комплексу відповіли, що “влаштовують свята, розваги, проводять ігри” (44%), “організують читання, обговорення, драматизацію художніх творів” (25%), “пропонують ігрові театральні етюди” (11%), “використовують елементи народної театральної творчості” (8%), “постійно діючий гурток” – (2%), “перегляд телетеатру та прослуховування радіотеатру” (10%).

Після обробки результатів анкетування ми дійшли висновку, що більшість педагогів планують невелику кількість театралізованих ігор, недостатньо орієнтуються в їх різновидах, не визначають завдань, спрямованих на художньо-творчий розвиток вихованців.

Це дало змогу нам виявити такі компоненти художньо-творчого розвитку: **пізнавально-оцінний з показниками**: наявність знань, необхідних для художньо-творчої діяльності, уміння аналізувати, робити висновки, уміння діяти з уявними предметами під час театралізованої діяльності;

емоційно-почуттєвий компонент з показниками: емоційне сприймання художнього образу, уміння відчувати власний емоційний стан та вміння ним управляти, уміння передавати засобами вербальної та невербальної комунікації певний стан та настрій людини;

мотиваційно-творчий компонент з показниками: вияв активності, вияв творчості, уміння будувати гармонійні взаємини в різноманітних видах художньо-творчої діяльності.

На основі визначених компонентів нами виявлено три рівні сформованості художньо-творчого розвитку вихованців: достатній, середній, низький.

До достатнього рівня художньо-творчого розвитку віднесені 13,6% (ЕГ) і 16% (КГ) дітей старшого дошкільного віку та 20% (ЕГ) і 20% (КГ) дітей молодшого шкільного віку. В них добре розвинені пізнавальні психічні процеси (пам'ять, воля, мислення). Такі діти характеризуються високим рівнем уяви, здатністю до природного перевтілення, "входження в образ". Вони емоційно чутливі, добре орієнтуються в основних емоціях і почуттях, знають специфіку їх проявів, художні образи, які створили ці діти, відрізняються яскравою емоційною забарвленістю. Вони добре володіють навичками сценічного та позасценічного спілкування з товаришами та дорослими під час підготовки та проведення театралізованої діяльності. Активні та ініціативні у творчій взаємодії з дітьми різного віку. Такі діти характеризуються творчим ставленням до виконання ролі, самостійністю та індивідуальністю в доборі різноманітних засобів виразності.

Діти з середнім рівнем художньо-творчого розвитку характеризувалися прагненням до участі в театралізованій діяльності. Однак вони недостатньо орієнтуються в назвах основних емоцій і почуттів, володіють специфікою проявів лише окремих з них. Недостатньо володіють технічними засобами створення художнього образу. У них недостатньо розвинена уява, творче мислення. Ці діти переважно дуже скуті, несміливі, сором'язливі, вони здатні відчувати психологічний стан героя художнього твору, проте не можуть доцільно вжити засоби виразності, мають труднощі у виконанні завдань. У різновіковому колективі більше спілкуються з однолітками, прагнення до різновікової взаємодії носить ситуативний характер. До середнього рівня віднесено 42,2% (ЕГ) і 41,9% (КГ) дітей старшого дошкільного віку та 43,3% (ЕГ) і 42,7% (КГ) дітей молодшого шкільного віку.

Діти з низьким рівнем художньо-творчого розвитку пасивні в різних видах театралізованої діяльності. Вони не проявляють бажання брати участь у театралізованих виставах, іграх, прагнуть залишатися глядачами, їм властива занижена емоційність щодо відтворення художнього образу. Вони не орієнтуються в основних емоціях і почуттях, не розуміють емоційний стан інших людей, не виявляють здатності до співпереживання та співчуття. В різновіковому колективі не прагнуть до спільної діяльності з іншими, для них характерне не зацікавлене ставлення до малюків. Таких дітей 44,2% (ЕГ) і 42,1% (КГ) дітей старшого дошкільного віку та 36,7% (ЕГ) і 37,3% (КГ) дітей молодшого шкільного віку. Результати експериментального етапу експерименту засвідчили, що переважна більшість дітей 5-7 років виявилася на середньому та низькому рівні.

Висновки. У процесі здійсненої нами експериментальної роботи виявлено, що більшість педагогів навчально-виховних комплексів не визначають завдань спрямованих на художньо-творчий розвиток вихованців, а тому потенційні можливості дітей 5-7 років для розвитку творчості не завжди використовуються повністю. Велика увага звертається на розвиток виконавчих здібностей, при цьому недостатня увага звертається на стимулювання креативності, розкриття творчого потенціалу дітей 5-7 років в театралізованій діяльності.

Таким чином, результати констатувального експерименту дозволили дійти висновку, що діти 5-7 років з низьким та середнім рівнем потребують цілеспрямованої систематичної роботи для ампліфікації їхнього художньо-творчого розвитку, що є перспективою подальших наукових розвідок.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Амацьєва О.П. Діагностика та розвиток творчих здібностей дошкільників у театральній діяльності // Наука і освіта. – 1999. – №5-6. – С.77-80.
2. Кузь В.Г. Навчально-виховний комплекс “Школа – дошкільний навчальний заклад” / Сільська школа України. – 2005. – №23-24. – С.16.
3. Мелик-Пашаев А., Новленская З. Концепция образовательной области “Искусство” (проект) // Искусство в школе. – 2006. – №1. – С.3-6.

УДК 371: 37.064.2

А.В. Горлова

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНЕ КОНСУЛЬТУВАННЯ ПІДЛІТКІВ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ЇХ АДЕКВАТНОЇ САМООЦІНКИ

У статті аналізується роль адекватної самооцінки в становленні особистості підлітка та розглядаються деякі засоби її формування.

In the article the role of the adequate self-appraisal in the self-awareness development of personality is analyzed and some ways of its forming are lighted up.

Найважливішими проблемами кожної особистості є питання вибору ціннісних орієнтирів, пошуку власного шляху розвитку, самореалізації. Важко переоцінити значущість формування моральних цінностей та еталонів оцінювання себе й оточуючих для молодого покоління. Сучасна підростаюча людина живе в складних умовах соціально-політичних змін та економічної кризи, які у сукупності з внутрішніми протиріччями підліткового віку сприяють виникненню порушень в становленні особистості, ведуть до зниження рівня соціальної адаптації підлітка.

Підлітковий вік – особливий, суперечливий період переходу від дитинства до дорослості. В цей час у дитини на тлі вагомих анатомо-фізіологічних змін активно формується самопізнання, розширюються ціннісні уявлення про світ та своє місце в ньому, створюється *власна* система координат самооцінювання та будується лінія поведінки. Це період пошуку себе в різних рольових випробуваннях, чіткої статевої поляризації, визначення свого статусу в групі. В цьому віці дитина не завжди здатна контролювати власну поведінку й передбачати її наслідки. Значна частина підлітків виявляє себе у важковиховуваності, негативізмі, дезактивних вчинках. Однією з рушійних сил десоціалізації особистості, разом з негативними психобіологічними й соціальними чинниками, є неадекватна самооцінка дитини підліткового віку.

Актуальність нашого дослідження визначається *важливістю*, яку має для сучасного українського суспільства проблема формування *адекватної самооцінки* підлітка, складністю психологічної ситуації, в якій вона реалізується.

Питанням особистісного становлення підлітка присвятили свої праці Л.С. Виготський, Л.І. Божович, С.Л. Рубінштейн, І.Д. Бех, Д.І.Фельдштейн. Проблему перетворюючої ролі самопізнання стосовно зовнішнього й внутрішнього світу особистості висвітлюють роботи Б.Г.Ананьєва, В.С.Мухіної. Тема самопізнання й самооцінки як складових “Я”-концепції підлітка розкривається в дослідженнях А. Реана, І.С. Кона, К. Роджерса та ін. Загальнотеоретичні основи співвідношення самооцінки й особливостей соціально значущої поведінки розглядаються в роботах А. Маслоу, А.Н. Леонтьєва.